

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 4 januari 2024

Mål nr

B 1058-23

PARTER

Klagande

SD

Ombud och offentlig försvarare: Advokat AY

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Förvandling av böter

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2023-01-18 i mål B 12232-22

Dok.Id 278251

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax -
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstادمstolen.se

Expeditionstid
08:00–12:00
13:15–16:00

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut endast på så sätt att även följande böter ska förvandlas till fängelse

- a) BF-IGV 3 LPO Umeå, 2022-11-12, 380330498, och
- b) BF-IGV 3 LPO Medelpad, 2023-01-05, 800060608323.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

Sekretessbestämmelsen i 22 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska fortsätta att vara tillämplig på uppgifterna om SDs adress i partsbilagan till detta beslut.

AY ska få ersättning av allmänna medel för försvaret åt SD med, rätt räknat, 20 756 kr. Av beloppet avser 16 605 kr arbete och 4 151 kr 25 öre mervärdesskatt. Staten ska stå för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

SD har yrkat att Högsta domstolen ska upphäva beslutet om förvandling av böter till fängelse. Han har i andra hand yrkat att fängelsestraffets längd ska sättas ned.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens beslut ändras på annat sätt än att ytterligare obetalda böter förvandlas; en ordningsbot godkänd den 12 november 2022 (1 000 kr) och en ordningsbot godkänd den 5 januari 2023 (1 200 kr).

SKÄL

Bakgrund

1. Åklagaren ansökte i maj 2022 om att böter som SD dömts till eller som det utfärdats ordningsbot för skulle förvandlas till fängelse. Ansökan avsåg 20 bötesstraff under perioden juni 2017 till och med februari 2021. Det totala beloppet, inklusive grundavgifter hos Kronofogdemyndigheten, uppgick till 47 250 kr.
2. Böterna gäller i huvudsak penningböter för trafikförseelser. I ett fall har dock SD dömts till villkorlig dom och dagsböter för bokföringsbrott och i ett annat fall till dagsböter för rattfylleri och ringa narkotikabrott.
3. Som grund för sin ansökan anförde åklagaren att böterna borde förvandlas på grund av trots från SDs sida. I andra hand gjorde åklagaren gällande att det av särskilda skäl var motiverat från allmän synpunkt att förvandling skulle ske.
4. Tingsrätten ansåg att det stod klart att SD underlåtit att betala en del av böterna av uppenbar tredska och även att det av särskilda skäl var motiverat från allmän synpunkt att förvandla böterna. Tingsrätten biföll därför åklagarens talan och bestämde fängelsestraffets längd till två månader.
5. Hovrätten har ändrat tingsrättens beslut endast på så sätt att två tillkommande bötesstraff också förvandlats till fängelse. Till skillnad från tingsrätten ansåg emellertid hovrätten att det inte var uppenbart att SD av tredska underlåtit att betala böterna. Däremot var det enligt hovrätten av särskilda skäl motiverat från allmän synpunkt att förvandla böterna till fängelse.

6. Av utredningen framgår att SD dömts till fängelse för annan brottslighet. Den 16 mars 2021 dömdes han av Göta hovrätt till fängelse i 1 år och 6 månader. Verkställighet av fängelsestraffet påbörjades den 18 mars 2021 och han frigavs villkorligt i januari 2022. Vidare dömdes han av Svea hovrätt den 30 maj 2023 till fängelse i 1 år och 4 månader. Han har inte påbörjat verkställigheten av det straffet.

Vad målet gäller

7. Målet gäller framför allt om det av särskilda skäl är motiverat från allmän synpunkt att förvandla SDs obetalda böter till fängelse och, om så är fallet, längden på fängelsestraffet.

Bestämmelser om förvandling av böter till fängelse

8. Enligt 25 kap. 8 § andra stycket brottsbalken får böter som inte betalas, om inte annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse enligt bestämmelserna i bötesverkställighetslagen (1979:189).

9. I 15 § första stycket bötesverkställighetslagen föreskrivs att om böter inte har kunnat drivas in och det beror på trots från den bötfällda, ska böterna på talan av åklagare förvandlas till fängelse. Bötesförvandling ska också, enligt samma stycke, ske om det av särskilda skäl är motiverat från allmän synpunkt. Om den bötfällda, när förvandlingsstraffet ska beslutas, är skyldig att betala även andra böter än sådana som avses i första stycket, ska också dessa böter förvandlas (andra stycket). Förvandlingsstraffet ska bestämmas till fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader (tredje stycket).

10. En bötfälld person kan, sedan förvandling av böterna beslutats, undgå fängelsestraffet genom att betala hela bötesbeloppet (18 §).

Syftet med bötesförvandling

11. Bestämmelserna om bötesförvandling innebär inte att alla bötesstraff som förblir obetalda ska förvandlas till fängelse. Syftet är att ingripa mot personer som hindrat verkställighet av bötesstraff eller som blivit bötesimmuna. Möjligheten är avsedd att användas i situationer där kriminalpolitiska skäl för en sanktion gör sig gällande med särskild styrka. (Jfr prop. 1982/83:93 s. 15 och prop. 2020/21:8 s. 6.)

12. Från och med den 1 januari 2021 gäller delvis nya förutsättningar för bötesförvandling. För att böter ska kunna förvandlas till fängelse med stöd av första ledet i 15 § första stycket bötesverkställighetslagen krävs att det är ”trots” som föranlett att böterna inte kunnat drivas in. Tidigare var kravet ”uppenbar tredska”. Förändringen syftar till att bötesstraff i fler fall än tidigare ska kunna förvandlas till fängelse. Tillämpningsområdet för förvandling av böter till fängelse med stöd av bestämmelsens andra led – att det av särskilda skäl är motiverat från allmän synpunkt – har dock inte ändrats. (Jfr SOU 2012:34 s. 158 f. och prop. 2020/21:8 s. 7 f.)

Bötesförvandling som av särskilda skäl är motiverad från allmän synpunkt

13. Förvandling av böter till fängelse när det av särskilda skäl är motiverat från allmän synpunkt tar sikte på den grupp av bötesgäldenärer som gång på gång återfaller i bötesbrottslighet och som saknar vilja eller förmåga att betala utan att illojala åtgärder kan styrkas. För att bötesförvandling ska komma i fråga bör det alltså vara fråga om upprepade återfall av en bötesgäldenär som saknar betalningsförmåga och som i praktiken är immun mot bötesstraff. Det ska vara fråga om speciella omständigheter där en underlåten reaktion från

samhällets sida framstår som stötande för den allmänna rättskänslan. Förvandlingsmöjligheten är således avsedd att tillämpas restriktivt.

14. Prövningen av om böterna ska förvandlas och – om så är fallet – längden på fängelsestraffet ska göras med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Vid den bedömningen kan hänsyn tas till exempelvis brottslighetens karaktär, omfattning och utsträckning i tiden, böteskuldens storlek och förekomsten av bötesavbetalningar samt eventuella överväganden som kan ha föregått valet av böter som påföljd. (Jfr prop. 1982/83:93 s. 17 ff. och ”Bötesförvandlingen I” NJA 2012 s. 22 p. 8 och 12.)

Fängelse som träder i stället för böter

15. Av 26 kap. 25 § andra stycket brottsbalken följer att en dom på fängelse i minst två år ska träda i stället för böter eller ett förvandlat bötesstraff som är föremål för verkställighet. Grundtanken bakom bestämmelsen är att den dömda genom att avtjäna ett längre fängelsestraff får anses ha avtjänat också bötesstraff eller ett förvandlat bötesstraff som föreligger till samtidig verkställighet. Om ett bötesstraff inte bortfaller vid tillämpning av bestämmelsen är utgångspunkten att de ska verkställas enligt vanliga regler.

Bedömningen i detta fall

16. SD har under en period om tre år och nio månader gjort sig skyldig till upprepad bötesbrottslighet. Majoriteten av böterna utgörs av penningböter, men två av bötesstraffen avser brott där fängelse ingår i straffskalan. När ansökan om förvandling lämnades in till tingsrätten var det fråga om 20 obetalda böteskulder. Därefter har ytterligare fyra böter tillkommit. Det är alltså fråga om ett stort antal bötesbrott och det sammanlagda bötesbeloppet är förhållandevis högt. SD har inte gjort några frivilliga avbetalningar på böterna och av

utredningen framgår att han saknar utmätningsbara tillgångar. Möjligheterna att genom exekutiva åtgärder driva in bötesskulderna är därmed mycket små.

17. Mot denna bakgrund skulle det framstå som stötande för den allmänna rättskänslan om böterna inte skulle förvandlas. Böterna, inklusive bötesstraffen som inte prövats av hovrätten, ska därför förvandlas till fängelse. Bestämmelsen i 26 kap. 25 § andra stycket brottsbalken ska vid den bedömningen inte tillmätas någon betydelse (se p. 15).

18. Hovrättens beslut om att bötesstraffen ska förvandlas till två månaders fängelse framstår som väl avvägt och ska därför fastställas, dock med den ändringen att beslutet ska omfatta två ytterligare bötesstraff.

I avgörandet har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Petter Asp, Stefan Reimer, Christine Lager och Margareta Brattström (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Maria Heidenblad